

Obchody se zločinci nikdy nepřinesly nic dobrého

BEZ MEZINÁRODNÍHO TLAKU SE TOTALITNÍ REŽIM NA KUBĚ NEZMĚNÍ,
ŘÍKÁ DISIDENTKA ROSA MARÍA PAYÁ

NÁČOVÁ
istka
jící se na
Ameriku

Občanský aktivismus má v krvi. Je totiž dcerou významného kubánského disidenta Oswalda Payáa, jenž byl jedním z vůdčích osobností projektu Varela, kubánské obdoby Charty 77. „Na to, že mě někdo sleduje, jsem zvyklá odmalička. Když mě táta vedl do jazykovky, vždycky to bylo s doprovodem,“ vzpomíná na své dětství Rosa María Payá, mladá žena, která byla nucena předčasně občansky dospět. V létě 2012 totiž její otec zemřel při autonehodě, jejíž okolnosti zůstávají nevyjasněné – rodina a disidenti věří, že jeho auto vytláčila ze silnice tajná policie. Rosa Payá se tak během posledních let sama stala výrazným kritikem totalitního režimu. Navázala na otcův odkaz a spolu s dalšími spolupracovníky se snaží prostřednictvím kampaně Cuba decide (Kuba rozhoduje) vyburcovat kubánskou veřejnost, aby donutila režim uspořádat na ostrově plebiscit, v němž by se rozhodlo o konání svobodných voleb. Letos v březnu přijela Rosa Payá do Prahy na zahájení festivalu *Jeden svět*, během kterého společnost Člověk v tísni tradičně uděluje cenu Homo Homini (cenu letos získala skupina 11 kubánských disidentů). Rozhovor vznikl těsně před a během cesty amerického prezidenta Baracka Obamy na Kubu.

V roce 1999 získal cenu Homo Homini váš otec. Pamatujete si na to?

Byla jsem ještě malá, takže jen matně. Později jsem nicméně četla projev, který můj otec tehdy poslal jako slova poděkování za takové vyznamenání. Upozorňoval v něm na potřebu a význam mezinárodní podpory a solidarity, zdůrazňoval, jak důležité pro Kubánce je, když se necítí sami. My jsme mnohokrát zažili ten pocit, že nás mezinárodní společenství opustilo, a to i v posledních letech. Naštěstí byly výjimky. Jednou z nich byla Česká republika – Václav Havel a Člověk v tísni. Můj otec vždy mluvil o Česku a o Václavu Havlovi. Vznikl mezi nimi hodně výjimečný vztah, vyměňovali si dopisy, které pro mě jsou dodnes hodně inspirativní, je to konverzace mezi dvěma blízkými přáteli, mezi dvěma moudrými, vzdělanými lidmi.

Vy sama jste měla při letošním zahájení festivalu *Jeden svět* proslov.

Samozřejmě jsem hodně vzpomínala na tátu. Použila jsem v projevu citát z jeho tehdejší řeči o tom, že boj Kubánců není bojem, který by měl nějakou politickou barvu.

Je to boj za svobodu pro všechny. Můj otec říkal, že aby bylo možné vybudovat spravedlivější a lidštější společnost, nemůže jít o vítězství jedné skupiny lidí nad jinou, ale o vítězství všech, protože jde o dobro pro všechny. Své vystoupení vnímám jako pokračování v otcově odkazu. Snažíme se spolu s dalšími občanskými aktivisty bojovat stejně jako on za spravedlnost, za ukončení beztrestnosti. A usilujeme o podporu mezinárodního společenství. Není nic nebezpečnějšího než totalitarismus, kde si představitelé státní moci uzurpují moc a všechny prostředky pro sebe a nikomu se nepohodlné, jako to udělal s mým otcem. Nejde ale jen o to, dosáhnout spravedlnosti v jeho případě, je nás víc takových, kteří se snaží bojovat za lidská práva na Kubě, je nás víc, kdo nasazujeme životy.

Nedávno jste napsala na svůj twitterový účet: „Jestli se v příštích několika hodinách neohlásím na Twitteru, znamená to, že jsem byla na letišti v Havaně zadržena policií, hemží se to kolem mě agenty.“ To vám, kdykoli přijedete domů na Kubu, hrozí zatčení?

Bohužel je to naprosto běžné. Někdy mě sledují více diskretně, jindy se ani neschovávají. Záleží, jakou mají zrovna strategii. Sledují mě ale vždycky. Když jsem byla na Kubě, abych se setkala s lidmi, kteří byli nyní oceněni Člověkem v tísni, byla jsem pod velkým dohledem. Dosud mě nikdy nezadrželi, to ale nic neznamená. Ani mého otce v posledních letech nezatýkali. Než ho zabili, byl dlouhé roky na svobodě. Vždy jsme v nebezpečí, mně konkrétně často vyhrožují – ať už vězením, nebo smrtí. Když jsem poprvé vystoupila na summitu pro lidská práva a demokracii v Ženevě, dostala jsem spoustu výhrůžných vzkazů, že mě zabijí. Nebylo to lehké, protože to nebylo ani osm měsíců poté, co zavraždili mého otce. Taková je realita, proto se pořád dovolávám podpory mezinárodního společenství. Je třeba dát režimu jasně na srozuměnou, že zločiny jeho představitelů budou potrestány.

Byly tyto časté výhrůžky důvodem, proč vaše rodina odjela po smrti otce z Kubu?

Moje matka a bratři nyní žijí v USA, já se vrátila na Kubu, i když v poslední době jsem hodně často mimo ostrov. Je to částečně kvůli tlaku ze strany bezpečnostních složek, hlavně však kvůli práci. Snažím se jezdit po světě a přesvědčovat mezinárodní komunitu, aby něco udělala.

škoda, že ono vání se nokra-ickými ěmi se ná jako začátek nějaké zice na . To se je, lidé práva, represe kračují dál žijí v bídě.

Kubánci sami změn docílit nemohou, režim jim to nedovolí. Je kdykoli připraven zavírat a zabíjet lidi, vláda si to může dovolit, protože má moc a prostředky. Nejde o to, že by mezinárodní společenství mělo vyřešit problémy Kubánců, ale musí nás podpořit, abychom mohli usilovat o řešení situace.

Daří se vám tu podporu najít?

Asi ne v dostatečné míře a myslím, že to má negativní důsledky na mezinárodním poli. Mluvíme-li o Kubě, mluvíme o zemi, která je baštou totalitarismu a slouží jako vzor pro řadu latinskoamerických autoritářských režimů. Nejde tedy jen o tento ostrov, jde o obranu demokracie ve světě. Svět by neměl přihlížet, že někde bují autoritářské režimy. Bylo by proto dobré skoncovat s jedním takovým, který je tak jedovatý a nakažlivý, že ohrožuje nejen latinskoamerické země. Různé africké autoritářské režimy mají také vazby na Kubu. A také pro lidi ze Západu je náš boj důležitý. Kdokoli totiž může být použit jako prostředek k dosažení určitých cílů. Když přijedou občané EU na Kubu, mohou být zadrženi nebo vyhoštěni. Jakmile se někdo stane pro režim nepohodlným, má problém.

Sama vláda provedla nedávno určité reformy, třeba uvolnila cestování. V poslední době jsou pak patrné snahy z různých stran zlepšit vztahy s kubánskou vládou. Není to znamení, že se Kuba začala měnit?

Myslím, že jakékoli obchody či vyjednávání se zločinci – a kubánský režim je zločinný – nikdy nepřinesly nic dobrého. Náš způsob, jímž chceme dosáhnout demokracie, je velmi apolitický a nestranný. Jsme na straně všech Kubánců, aby měli možnost rozhodnout. Dokud tuto šanci nedostanou, nemůže začít přechod k demokracii, ne bez účasti celé veřejnosti. To, že vláda udělá několik změn, nic neznamena. I kdyby zítra byli v národním shromáždění tři disidenti, nebyla by to garance žádné změny. Je potřeba podpořit plebiscit, tedy právo Kubánců v klidu a míru rozhodnout o své budoucnosti. To je jediný způsob, jak začít spolupracovat s Kubou. Není důvod zaprodávat duši ďáblu, aby firmy mohly v zemi investovat.

Nemají se ale přece jen nyní Kubánci trochu lépe?

Byla jsem na Kubě před dvěma týdny a mohu říci, že pro běžné lidi se opravdu nic nemění. Kubánci dál žijí v bídě. Někteří lidé sice získali licenci na provoz malých obchodů, ale jen málo z nich prosperuje. Ne náhodou jde o ty, kteří jsou nějak provázáni s nomenklaturou. Statisticky vzato se životní úroveň Kubánců nijak nezvedla. Je škoda, že ono sblížování se s demokratickými zeměmi je vnímáno jako začátek nějaké tranzice na Kubě. To se neděje, lidé nemají práva, represe vůči nim pokračují a nezlepšuje se ani jejich životní úroveň.

V roce 2012 navštívil Kubu papež Benedikt XVI., loni papež František. Vnímala jste tyto návštěvy jako projev podpory lidem, kteří usilují o změny poměrů?

Řada oponentů režimu byla během návštěv poza-

týkána. To mluví za vše. Papež nemá moc ani možnost změnit poměry na Kubě, to mohou jen Kubánci. Má ale možnost mluvit ke Kubáncům o problémech, s nimiž se jejich země potýká. V projevu Františka jsem takové sdělení postrádala. Doufala jsem, že se více přiblíží Kubáncům a více promluví o realitě, v jaké žijí. To se ale nestalo.

Ani návštěva Baracka Obamy není pro kritiky režimu povzbuzením? Při plánování cesty se nechal slyšet, že se sejde s disidenty a že při setkání s kubánským prezidentem bude mluvit o porušování lidských práv.

Jsem za taková gesta vděčná. Nicméně musí jít opravdu o konkrétní apel na vládu, ne o obecná prohlášení. Prezident by se musel jasně postavit za právo Kubánců rozhodovat o své budoucnosti a také odsoudit zadržování disidentů a represe. V den jeho příletu policie zbila a pozatýkala spoustu disidentů, například z řad Dam v bílém. Asi to bylo míněno jako součást oficiálního přivítání. *(Těsně před příletem Obamy do Havany pozatýkala kubánská policie několik desítek členek Dam v bílém při jejich tradiční pouti městem z nedělní mše. Ženy nesly transparenty se vzkazy pro amerického prezidenta. Jeden z nich zněl „Cestovat na Kubu není zábava“. Zatčení byli i další disidenti, např. nezávislý umělec El Sexto – pozn. red.)* Od chvíle, kdy začalo sblížování Washingtonu a Havany, se americká administrativa bavila jen s kubánskou vládou, nikoli s představiteli občanské společnosti. Věci se nezmění, když se spolu politici setkají a vyfotí, demokratičtí politici se musejí jasně vymezit v otázce podpory plebiscitu a lidských práv. Mají tuto možnost a já věřím, že ji v dostatečné míře využijí. Mé očekávání, že se tak stane například během návštěvy amerického prezidenta, je velké.

Mohl by odchod Raúla Gstra z čela země nastartovat či urychlit demokratizační proces?

Personální otázka podle mě nehraje velkou roli, režim může bratry Castrovy bez problémů přežít. Oba mají rodiny, potomky, takže pokračovatelé diktatury tu jsou. U moci by zůstala stejná skupina lidí, kteří by měli i nadále možnost disponovat všemi prostředky, absolutní mocí. Jejich smrt neznamena změnu. Zároveň ale platí, že pokud dostanou Kubánci šanci vstoupit do veřejných věcí, začnou se dít změny, bez ohledu na to, kdo je v nejvyšších funkcích.

Jaký typ přechodu na Kubě si představujete? Je potřeba primárně potrestat představitele režimu jakožto viníky různých represí, nebo bude lepší s nimi vést dialog a zapojit je do demokratizace země?

Věřím v poklidný přechod k demokracii, pokud Kubánci dostanou příležitost svobodně volit. Nikdo netoužíme po krvi, není nutné se mstít. Tranzice je proces, který se týká všech Kubánců.

Daří se vyburcovat Kubánce k aktivitě?

Na Kubě je vždy složité dostat zprávu k širší veřejnosti. Můžeme lidem poslat textovou zprávu, pozvat je

49